
Načrtovanje za značilne skupine prebivalstva

Author(s): Marija VOVK

Source: *Urbani Izziv*, No. 11 (april 1990), pp. 52-54

Published by: Urbanistični inštitut Republike Slovenije

Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/44179905>

Accessed: 31-08-2018 09:43 UTC

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at <https://about.jstor.org/terms>

This article is licensed under a Attribution 4.0 International (CC BY 4.0). To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

JSTOR

Urbanistični inštitut Republike Slovenije is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Urbani Izziv*

V tem prispevku nas predvsem zanima, kaj pomeni ta nova projekcija za starejše prebivalstvo. Po tej projekciji bi se število prebivalcev, starejših od 65 let, povečalo od 208.753 v letu 1989 na 259 085 v letu 2000 in na 284.791 v letu 2010. Znižana rodnost in manjše doseljevanje v Slovenijo praktično nimata vpliva (vsaj kakih 30 let - doseljevanje - ali 65 let - rodnost) na skupino prebivalcev starjših od 65 let, zato je delež te skupine v celotnem številu prebivalstva naraščal še hitreje kot pa absolutno število. V letu 1981 je bil delež prebivalcev, starih 65 let in več, v vsem prebivalstvu 11,34%. Zaradi manj številne generacije, kar je posledica obeh vojn, se je do leta 1989 ta delež znižal na 10,46%, nato pa bo hitro naraščal do leta 2000 na 12,55%, do leta 2010 pa se bo povzpел že na 13,75%.

Gibanje števila prebivalcev starejših od 85 let, zopet kaže vse značilnosti manj številne generacije, toda z dvajsetletnim zamikom. Število prebivalcev v tej starostni skupini bo naraslo od 15.013 v letu 1989 na 17.316 v letu 2000. Sledi zelo močan padec kot posledica obeh vojn (12.273 v letu 2004), nato pa bo število zopet naraslo na 16.983 v letu 2010.

Novejša projekcija prebivalstva Slovenije predpostavlja počasnejšo rast števila prebivalcev. To pa ne velja za starejše prebivalstvo, na katerega število vpliva le stopnja smrtnosti in številčnost generacij. Zato se bo ob predpostavkah te projekcije delež starejših prebivalcev v vsem prebivalstvu višal še hitreje.

Aleksander Jakoš, dipl. geogr.

Marija VOVK Načrtovanje za značilne skupine prebivalstva

(nadaljevanje iz prejšnje številke)

Pri planiranju stanovanjskih potreb, pri načrtovanju stanovanjskih objektov in oblikovanju opreme je pomembno poznati navade, zahteve in potrebe stanovalcev. Še toliko bolj je to potrebno pri reševanju stanovanjskih potreb značilnih skupin prebivalstva. To so samski ljudje oz. tisti, ki živijo sami, matere samohranilke, študenti, družine z malimi otroki, stari ljudje in telesno ovirani.

V daljnih severnih deželah, na Švedskem in Finskem, sem preživela pet let in ob delu dobro spoznala, kako tam in v sosednjih državah skrbijo za stare ljudi. Starostno varstvo je zelo razvejano in obsega ne le razne ugodnosti (npr. skrajšan delovni čas pred upokojitvijo, zato pa podaljšana delovna doba) in domove za stare ljudi, temveč tudi vrsto različnih stanovanjskih možnosti ob ustrezno organizirani pomoči. Glede na družbene spremembe in potrebe se njihovo varstvo dopolnjuje, spreminja.

Stari ljudje

V skupino starih ljudi prištevamo (statistično) vse tiste, ki so stari 65 let in več. Koledarsko določeno leto starosti je le okvirna postavka, saj je staranje brez dvoma raznoter individualni proces in mu je zaradi tega težko postaviti točen začetek. Za zadovoljivo usmerjeno planiranje starostnega varstva pa je potrebno postaviti starostno mejo.

Stari ljudje običajno niso več v delovnem razmerju, so upokojeni.

Za ogroženo skupino prebivalstva jih imamo zato, ker potrebujejo za svoja osnovna življenjska opravila več ali manj pomoč drugih oziroma

vsaj nadzor, ali pa bodo to pomoč skoraj zagotovo potrebovali pozneje, če za sedaj še ni potrebna.

Strnimo nekaj najpomembnejših ugotovitev in značilnosti ter iz njih poskusimo izluščiti potrebe starega človeka. Ugotovitve:

- starostna meja: 65 let in več,
- pretežno upokojenci,
- slabši ekonomski položaj,
- demografske ugotovitve (število, delež, spol, stan, daljša življenjska doba),
- zdravstvene ugotovitve več-bolezenskost, večja potreba po zdravstvenem varstvu,
- stanovanjske ugotovitve: nižji standard, neustrezni bivalni pogoji, arhitekturne ovire ipd.

Značilnosti:

- proces staranja postaja vse bolj izrazit, slabe življenjske razmere in psihofizična neaktivnost ga še pospešijo,
- potreba po pomoči, negi, nadzoru postaja sčasoma večja,
- labilnejše, slabše zdravstveno stanje,
- pojav večbolezenskosti,
- psihološke spremembe zaradi pregrupacije v skupino upokojencev (stresi, ranljivost ...),
- nagnjenje do družbene izolacije.

Potrebe starih ljudi:

- ustrezno stanovanje za ohranitev samostojnega gospodinjstva,
- organizirana pomoč v vseh oblikah na domu,
- zavodsko bivanje - oskrba in nega (za 5% ljudi iz starostne skupine)
- bivalno okolje brez grajenih in arhitekturnih ovir: dostopnost, uporabnost,
- možnost fizične dejavnosti: sprehajanje, kolesarjenje, balinanje, igre na mizah (šah, karte), vrtnarjenje in plavanje,
- dosegljive centralne dejavnosti,
- možnost povečanega radija mobilnosti (možnost prevoza, uporaba mestnega potniškega prevoza ...),

- integriranost: potreba po družabnih stikih in udeležba v javnem življenju,
- večja potreba po zdravstvenem varstvu itd.

Glede na vrsto potreb, ki so značilne za skupino starih ljudi, moramo izpostaviti stanovanjske potrebe. Med temi je treba razlikovati dvojice: stanovanjske enote za individualno bivanje in stanovanjske enote za institucionalno bivanje. Ko govorimo o stanovanjskih potrebah starih ljudi, mislimo vse, od bivalnega okolja do samih stanovanjskih enot z ustrežno opremljenostjo za starega človeka. Lahko bi govorili o stanovanjskem starostnem varstvu, ki zajema planiranje, načrtovanje, projektiranje in oblikovanje različnih stanovanjskih enot, se ukvarja z lociranjem, razporeditvijo le-teh in določevanjem tipov stanovanjskih stavb.

Z načrtovanjem zavodskega bivanja - zavodskim varstvom se ukvarja socialno varstvo in skrbstvo. V zadnjih 20 letih se je to varstvo v Sloveniji zelo razvilo. Imamo že lepo število domov (z zmogljivostjo 12.000 postelj v 60 domovih) ali socialnih zavodov, kot jih imenuje zakon. Ta jih deli v splošne in posebne.

Splošni socialni zavod (dom za stare ljudi ali tudi dom starejših občanov) zagotavlja svojim stanovalcem nastanitev, prehrano in zdravstveno nego ter druge dejavnosti, ki ustrezajo potrebam starega človeka.

Posebni socialni zavod opravlja poleg prej navedenih nalog tudi oblike varstva, rehabilitacije, zaposlitve in resocializacije, ki ustrezajo stanju in potrebam oskrbovancev.

Med posebne socialne zavode štejemo tudi tiste, ki zaposlujejo invalidne osebe pod posebnimi pogoji.

K vsem trem posebnim socialnim zavodom v Sloveniji so vključeni tudi domovi za stare ljudi. To so Zavod za duševno in živčno bolne Hrasovec - Trate, Delovnovarstveni zavod Ponikve in Zavod slepih in slabovidnih dr. A. Kržišnika Škofja Loka.

Domovi za stare ljudi so zvečinoma v krajih, kjer je sedež občine. Že dobri dve tretjini domov je bilo namensko zgrajenih po obstoječih normativih. Občin brez domov je še 17 (če ne kompliciramo z mariborskimi: v Mariboru sta dva domova, občin pa je trenutno); izmed teh v štirih pripravljajo tehnično dokumentacijo zanje. Nekatere občine imajo po dva ali celo tri domove.

Domovi se tudi stalno adaptirajo ali prizidavajo. Na žalost je primarna težnja teh investicij le širjenje posteljnega fonda in ne pridobivanje prostorov za skupne dejavnosti (npr. knjižnica, delovna terapija).

Pogoji nastanitve se sicer izboljšujejo, vendar je po Sloveniji bivalni standard še izrazito neizenačen. Socialni zavodi, ki delujejo v starih nenamensko zgrajenih stavbah, kljub dragim sanacijam ne bodo nikoli dosegli stanovanjske ravni namensko grajenih domov.

Zmogljivosti posameznih domov so postavljene z ekonomskega vidika (najmanj 150 postelj), nikakor pa ne s psihološkega, saj so domovi zdaleč preveliki.

Prve normative za gradnjo in opremljanje domov sem na Urbanističnem inštitutu pripravila leta 1972. Vsebovali niso le suhoparnih števil, bili so zelo opisni in opremljeni s slikami. Ker so predvidevali čez 30 m² na stanovalca doma, niso bili sprejeti. Republiški komite za zdravstveno in socialno varstvo jih je pozneje, leta 1976, popravil in ti veljajo še danes. Bruto zazidana površina znaša v povprečju 26,8 m². Glede na tip sob (eno-, dvo-, tri- in štiriposteljne) oziroma glede na kombinacijo stanovanjskih in negovalnih enot ter na velikost oziroma zmogljivost doma se površina lahko giblje med 24,8 m² in 28,8 m² na ležišče.

Zavodsko bivanje - domsko varstvo starih ljudi je v Sloveniji že dokaj dobro razvito, vendar je treba mrežo razporejenosti po naši republici dopolniti. Republiški komite za

zdravstveno in socialno varstvo je pripravil gradivo za oblikovanje mreže socialnih zavodov Slovenije. Istočasno je poudaril potrebo po večjem številu posebnih socialnih zavodov, ki oskrbujejo kronične psihotike, težje in težko duševno prizadete, deprivirane alkoholike, dementne bolnike z vedenjskimi motnjami in asocialne osebe. S tem bi se splošni socialni zavodi razbremenili oziroma bi se nekateri prekvalificirali. Strokovna načela pri oblikovanju te mreže so:

- načelo kombiniranega doma (stanovanjske in negovalne enote),
- načelo regionalnosti,
- načelo fleksibilnosti,
- načelo omejene zmogljivosti in
- načelo povezanosti s središči.

Govor je bil tudi o pripravi normativov za posebne socialne zavode, a ostalo je le pri razpravljanju.

Vloga doma je na področju zavodskega varstva v naši samoupravni družbi prav gotovo prispevala svoj delež k bolj varnemu občutku starega človeka. Vendar pa je treba njegov razvoj nenehno spremljati, spodbujati in dopolnjevati, nikakor pa ne sme priti do zastoja. Stremeti je treba, da se dom čim bolj odpre navzven, da razvije čim več dejavnosti ne le za svoje stanovalce, temveč tudi za druge starejše ljudi iz okolice. Nevarnost o prevladovanju bolnišničnega vzdušja v domu naj bi skušali odpraviti prav z vnašanjem družabnih dejavnosti vanj, ne pa z dodajanjem stanovanjskih možnosti. Širjenje obstoječih domov naj bi bilo le v smislu skupnostnih dejavnosti, dnevnega centra. V velikem številu slovenskih domov je premalo angažiranosti starih ljudi, saj za to niti prostorskih možnosti niti ustreznih kadrov, ki bi jih k temu spodbujali.

Današnja družba je domsko varstvo starih ljudi sprejela. Dom ni več ubožnica. Vendar nas načrtna gradnja domov za stare ljudi ne sme zavesti, da smo že vse opravili. Zavodsko varstvo potrebuje le

manjše število ljudi iz starostne skupine nad 65 let (približno 5%), in to v visoki starosti. Povprečna starost v domovih je nad 80 let. Čaka nas načrtna gradnja stanovanj za stare ljudi z vzporedno organizirano pomočjo raznih vrst. V tej smeri je bilo dejansko storjenega le malo, razen nekaj posameznih primerov ali izjalovljenih poizkusov.

Na Urbanističnem inštitutu sem izdelala več študij ne le o domovih (normativi, ovrednotenje obstoječih domov, prikaz slovenskih domov ipd.), temveč tudi o stanovanjski problematiki starih ljudi pri nas in v svetu.

Načela slovenske gerontologije, katere oče je prof. dr. Bojan Accetto, so:

1. Družba mora na najrazličnejše načine skrbeti za svoje stare prebivalce in jim omogočiti, da ostanejo v okolju, kjer so živeli in delali v svojem plodnem življenjskem obdobju.

2. Tistim starim ljudem, ki ne morejo več živeti v lastnih gospodinjstvih, je potrebno zagotoviti bivanje v domovih.

3. Starejši bolniki imajo pravico do enako kvalitetne medicinske oskrbe kot druge starostne skupine.

Zdraviti jih je treba v tistih zdravstvenih ustanovah, kamor sodijo po naravi svoje bolezni, in ne ločeno od drugih.

Izmed teh načel je pri uresničevanju mačchovsko obravnavano prvo, medtem ko se ostali dve izvajata.

Dolgoročni cilj razvoja domov starejših občanov je razvijanje zunanjih dejavnosti v smislu gerontološkega centra (dnevni center). Zato pa morajo domovi imeti ustrezne pogoje - prostorske, kadrovske in materialne.

(se nadaljuje)

Marija Vovk, dipl. inž. arh.

